

De mens van vlees en bloed

Vanmorgen verzoek ik U in gedachten een ogenblik te vertoeven in het stadje Wageningen. Het ligt, zoals U weet, aan de zoom van de Veluwe, aan de Rijn, en het heeft meer natuurschoon te bieden dan menige andere en veel grotere stad in ons land. In Wageningen nu is gisteren het Congres begonnen van het Humanistisch Verbond. Dit is natuurlijk niet geschied om de symbolische betekenis van de plaats. Maar indien iemand zinnebeelden zou willen zoeken, dan zou hij die zeker vinden. Er is een haven aan de rivier de Rijn en deze is niet alleen een eeuwenoude handelsroute, maar ook een cultuurstroom. De Romeinen hebben op de plek, waar Wageningen nu ligt, al een nederzetting gebouwd. En zie, wij humanisten willen juist datgene behouden, wat tot het beste heeft behoord van de Griekse en Romeinse cultuur, die zich in de christelijke tijden onder andere vormen wel degelijk heeft voortgezet. Denken wij bijvoorbeeld eens aan Seneca, die een heiden was, zoals men dat noemt. Maar hij heeft morele lessen gegeven, die getuigen van zijn gevoel van verantwoordelijkheid jegens zijn medemensen. In een tijd, dat slavernij normaal was, heeft hij bijvoorbeeld deze diepzinnige woorden geschreven: „Niemand is vrij, zolang nog één mens slaaf is.” Zozeer voelde hij zijn eigen lot afhankelijk van dat van zijn medemensen.

Stappen wij van die verre herinneringen over naar onze moderne tijd, dan denken wij onmiddellijk aan Wageningen als de zetel van de Landbouwkundige Hogeschool. Iedereen weet, wat de landbouw, de veeteelt, het bos, de ganse natuur betekenen voor het leven van de mens. Er zijn helaas nog tal van volken, die onvoldoende worden gevoed, of die door gebrek aan katoen en wol slecht gekleed zijn. Wij beseffen onze verplichtingen jegens die minder ontwikkelde gebieden veel beter dan vroeger. En welk een prachtige naam heeft Wageningen als internationale school voor deskundigen, die niet alleen in ons land te werk worden gesteld, en niet alleen van Nederlandse nationaliteit zijn, maar die uitzwermen over de wereld, soms in dienst van de Voedsel- en Landbouw-Organisatie, om de opbrengst van de bodem der aarde te verhogen, de kostbare grond te bewaren of te verbeteren, de samenhang tussen mens en natuur nog vruchtbaarder te maken. En aan dit aardse aspect van het leven wil het humanisme de volle aandacht schenken.

Maar voor wie houdt van symboliek is dit dan nog niet alles. Want in 1945 is in Wageningen de wapenstilstand gesloten, die een einde maakte aan de verschrikkelijkste oorlog, welke Europa tot nu toe heeft gekend. En waar werd er een einde gemaakt aan die strijd? In een hotel. Voorheen zei men: een herberg. Dit woord is eigenlijk veel treffender. Zoeken wij niet allen op onze levensreis een veilige rustplaats, waar wij geherbergd, waar wij beschermd zijn, een dak boven ons hoofd hebben? Zie, het Humanistisch Verbond wil zulk een herberg zijn, een tehuis voor buitenkerkelijken, en hun iets geven, dat wij geestelijke rust noemen.

Dat hotel in Wageningen nu heette ten overvloede: „De Wereld”. Onze wereld, zou men zeggen, die in 1945 in puin was geschoten, en die wij nu pogen op te bouwen, op een nieuwe en betere grondslag.

Het zou van ijdelheid en hovaardij getuigen, te menen dat de humanisten het monopolie zouden hebben, om voort te bouwen op hetgeen Griekse, Romeinse en christelijke humanisten (waarbij wij natuurlijk onmiddellijk denken aan onze Erasmus) ons hebben geleerd. Dat zij alleen alle aandacht zouden vragen voor leniging van materiële nood. Of dat zij alleen een tehuis zouden kunnen bieden aan zoekende en verontruste mensen. Neen, dat niet. Maar wij hebben toch iets heel eigens. Men zou kunnen zeggen, dat het tot uiting komt in de universaliteit van ons streven. In het zoeken naar algemeen-menselijke idealen. De vormen

van het godsdienstige geloof, dat mensen aanhangen; de dogma's en de heilsfeiten, welke zij vereren; de symbolen, die hun lief zijn, al deze dingen zijn sterk bepaald door de tijd, waarin men is geboren, het land, of het gezin, waarin men het levenslicht heeft aanschouwd. Daarvan hangt zeer dikwijls af, of men boedhist is of mohammedaan, hindoeïst of christen, een zogenaamde heiden is of een aanhanger van het eengodendom. Maar niemand zal toch menen, dat die honderden miljoenen, omdat zij zulke verschillende wereldbeschouwingen hebben, dan ook niets gemeen hebben. In ons eigen land met zijn vele vormen van godsdienst of buitenkerkelijkheid zou het dan met de gemeenschap wel slecht gesteld moeten zijn. Neen, zeer véél hebben wij gemeen. Wij zijn bij machte, redelijk te denken, dus elkaar te begrijpen.

Wij hebben in de kern dezelfde grondslag voor ons zedelijk oordeel. Als wij ons met onze medemens vereenzelvigen, zijn leed en vreugde als eigen smart of geluk ervaren, dan hebben wij een universele maatstaf: handel zo, dat het motief voor Uw daden zuiver is, en tot ons aller welzijn zou leiden, als het algemeen zou worden toegepast. Vergeet nooit, dat elk van onze handelingen een voorbeeld is, een regel of norm helpt scheppen. Doe niet aan anderen, wat gij niet wilt, dat men U doet. Wij kunnen dus wel allemaal weten, wat redelijk is of onredelijk, zedelijk of wreed.

En diezelfde eenheid bestaat bij het zoeken naar wetenschap, die is geboren uit redelijk beoordeelde ervaring. Sterrenkunde, natuurkunde, geneeskunde, zij zijn alweer over de gehele wereld geldend, of men nu is opgevoed als christen, mohammedaan of als zogezegde heiden.

Wij geloven nu, dat het mogelijk is, dit universele en algemeen-menselijke te zuiveren van allerlei vooroordelen, domheden en wreedheden. Wij erkennen wel, dat niemand ooit aan een ander zijn waarheden kan opleggen. De ene mens kan de ander niet voorschrijven, hoe hij gelukkig moet zijn. Laat ieder zalig worden op zijn eigen manier. Maar dat betekent niet, dat wij onmenselijke vormen van persoonlijk plezier zouden moeten respecteren. Dan zouden wij eerbied moeten hebben voor verschijnselen van ontaarding. De gloeiende verontwaardiging over barbaarsheden, die bijvoorbeeld door de nationaal-socialisten in de oorlog zijn misdreven, is eerlijk en gezond. Zij bewijst, dat er wel algemeen geldende oordelen zijn over wat geoorloofd is en wat niet. Het zijn dan vooral de motieven, de beweegredenen, die wij laaghartig achten. Maar ook in zo'n geval zijn wij geen fatalisten, die zouden wanhopen aan de opvoeding van de mensheid. Het staat ermee als met de geneeskunde. Er was een tijd, dat men eenvoudig niet geloofde, dat epidemieën konden worden voorkomen. Men aanvaardde de pest of de cholera als onvermijdelijk. Zodra men overtuigd werd, dat zulke rampen oorzaken hadden, die men wellicht kon ontdekken, ging men ze zoeken, en daarna bestrijden. Wij zijn nu tamelijk goed geslaagd in het voorkómen van dergelijke epidemieën.

Hetzelfde geldt voor de cultuur. Zij is, zoals wijlen professor Heymans zeide, een vorm van sociale en geestelijke geneeskunde. En ieder mens is op zijn kleine gebied een arts. Zijn kracht moge dan niet helemaal voldoende zijn, de wil moet er wezen. Willen wij niet, dan zijn wij daarvoor zelf verantwoordelijk. Niemand kan zich verontschuldigen, dat hij berust in domheid of wreedheid van zichzelf of anderen. Hij weet wel beter, ook als hij er niet naar handelt. En wij mogen hem dus rekenschap vragen.

Dat geldt voor schijnbaar kleine dingen. Men neme eens de sfeer van het gezin, de verhouding tussen man en vrouw, ouders en kinderen. Als die slecht zijn, bekrompen, kleinzielig en als de leden van het gezin elkaar irriteren, wordt vaak gezegd, dat ze elkaar niet kunnen verdragen, en dat er niets tegen te doen is. Dat is bijna altijd onwaar. Wat ontbreekt is de wil, om de omstandigheden te veranderen. Soms zegt men, dat iemand nu eenmaal zijn karakter tegen heeft, alsof hij daarvoor niet verantwoordelijk zou zijn. Dat is een vorm van bijgeloof. Iedereen kan zichzelf opvoeden tot een redelijker wezen, want hij heeft de vermogens daartoe. En doet hij dit, dan is dat winst voor de hele samenleving. Er zijn mensen, die hun hele leven lijden onder de moeilijkheden, welke zij in hun jeugd hebben moeten verwerken. Het is een zware taak voor hen, hun geschokte evenwicht te herstellen. Maar zij moeten aan die mogelijkheid niet twijfelen. Men zou het ook zo kunnen zeggen: zij moeten het leven minder tragisch opvatten, niet alles zien als verschijnselen van een tranendal. Zij moeten hun geest in dienst stellen van de complete mens, de mens van vlees en bloed, die op aarde vele mogelijkheden heeft, vreugde en voldoening te beleven. De Nederlandse wijsgeer Bolland heeft eens gezegd: „De menselijke geest wandelt op twee natuurlijke benen.” Die benen moeten staan in de werkelijkheid, maar als het kan op een zonnig plekje. En zulke plekjes zijn er meer dan men denkt, want men kan ze ook scheppen.

Meent U niet, dat de humanisten voor elke kwaal een geneesmiddel hebben.

Wij weten ook wel, dat wij tegenover enige verschrikkelijke verschijnselen staan, die wij niet zo gemakkelijk kunnen overwinnen. Wie is niet vervuld van de dreiging van een oorlog met atoombommen? Iedereen geeft uiting aan zijn onrust en beduchtheid over zulke wapens. En iedereen weet, hoe gecompliceerd het vraagstuk is van de ontwapening in een wereld vol wantrouwen en angst. Maar wij kunnen tenminste streven naar een redelijke beoordeling, vrij van haat en driftmatige opwinding. Wij mogen nooit vergeten, dat over de hele wereld en in alle landen miljoenen met ons, ook als zij zich bevinden in het andere kamp, dezelfde vrees hebben, en dezelfde begeerte naar geluk.

Neen, een oplossing voor alle kwalen hebben de humanisten niet. Ieder mens bijvoorbeeld staat voor zware beslissingen in zijn leven. Hij moet dan geheel alleen en voor zichzelf uitmaken, wat hij zal doen. Ook al vraagt hij raad, dan nog is hij zelf verantwoordelijk voor zijn besluit. Maar, zo zeggen wij, in deze opdracht schuilt niet alleen zijn zorg en zijn misère, maar ook zijn grootheid. Hoe meer zijn motieven redelijk en zedelijk verantwoord zijn, hoe meer hij bouwt aan een wereld, waarin die drijfveren algemene regelen worden.

In Wageningen, waar de humanisten nu voor hun congres bijeen zijn, bevinden zich vele proefstations. Zo'n proefstation is ons bestaan. Het is een experiment. In een laboratorium zoekt men gezamenlijk naar iets, dat een beter resultaat zal geven dan tot nu toe werd bereikt. Men zoekt het zonder vooroordelen, onbevagen, op de basis van vrij onderzoek, op redelijke wijze. Bij het experiment, dat „leven” heet, zijn mensen betrokken van vlees en bloed. Uit eerbied voor de menselijke waardigheid moet men die problemen proberen te behandelen in vriendschap en met begrip. Wij verwachten daar geen wonderen van. Maar om de wereld een beetje menselijker te maken, behoeft men niet aan wonderen te geloven, wel aan de menselijke vermogens, die aanwezig zijn, zo tastbaar als wij zelf. Omdat de humanisten daarvan overtuigd zijn geloven zij, dat het nog wel de moeite waard is, hun levens- en wereldbeschouwing uit te dragen.

Dr. A. L. CONSTANDSE

Lezingen voor de radio

- 20 april „De mens van vlees en bloed”, Dr. A. L. Constandse.
- 27 april „De wereld van morgen voor de jonge humanisten”, E. Hommes.
- 4 mei „De prijs der vrijheid”, Dr. B. W. Schaper.
- 11 mei (onderwerp nog niet bekend), Hella S. Haasse.
- 12 mei (AVRO) 15.15 uur: „De opvoeding in de jeugdbeweging”, Dr. L. v. Gelder.
- 18 mei (onderwerp nog niet bekend), Dr. G. W. Huygens.
- 25 mei „Waarheid en waarde in godsdienst en humanisme”, Prof. Ir. P. J. Mazure.

De tekst van deze lezingen is verkrijgbaar bij het Humanistisch Verbond, Oude Gracht 152, Utrecht door storting of overschrijving op giro nr. 30.49.60 of door insluiting van f 0,25 aan geldige postzegels.

HET WOORD VAN DE WEEK

20 april 1958

VERSCHIJNT WEKELIJKS

11e jaargang nr. 16

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

D. TH. WINTER
ROOSEVELT LAAN 143''
De Heer AMSTERDAM - 7. 2-10
Mevrouw
Mejuffrouw

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Oudegracht 152, Utrecht

OPVOEDINGSVRAGEN in school en jeugdbeweging

worden behandeld in de radiolezing van Dr. L. VAN GELDER.
Veel ouders en jongeren zullen hierin een antwoord vinden op hun
moeilijkheden.

De teksten zijn verkrijgbaar bij het Centraal Bureau van het Hum.
Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, tegen 25 ct. per exemplaar.

Het Woord van de Week

"Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Administratie: Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 304960.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,— p. j., buitenland f 4,60 p. j., losse nummers f 0,25.